

INFRASTRUKTURA DRUŽBE:
Stanovanje in spremljevalne funkcije, ustanove za varstvo otrok, izobraževanje in visoko šolstvo

Odločitev organizatorjev BINE, da vsako leto pomemben del programa posvetijo enemu od priznanih arhitektov, je po Nikoli Dobroviću in Ivanu Antiću, v fokus festivala leta 2019 postavila arhitekturo profesorja Aleksandra Stjepanovića, ki je svoja najpomembnejša dela uresničil v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja. Obdobje takoj po drugi svetovni vojni je bilo v Jugoslaviji, pa tudi v celotni Evropi, zaznamovano z velikim preseljevanjem ljudi v mesta in s tem z izrazitim pomanjkanjem stanovanjskih kapacitet. V prvih povojnih letih se je sprva zatekalo k najenostavnejšim rešitvam iz predvojnega obdobja, a se je kmalu začelo s povzemanjem tujih izkušenj, s šolanjem arhitekturnega kadra v tujini, pa tudi z doma organiziranimi multidisciplinarnimi raziskovanji na področju tehnologije gradnje in stanovanjske kulture. Vse to je združilo gradbeništvo in kulturo bivanja ter vodilo v hitro evolucijo kakovosti in kompleksnosti načrtovalske metodologije. Trdimo lahko, da je takratna arhitektura, predvsem pa tista, na področju katere je največ dosegel prof. Stjepanović, to je stanovanjska arhitektura s pripadajočimi funkcijami, v veliki meri temeljila na sprejetih oblikovalskih standardih, ki niso prinašali le kvantitete stanovanj, ampak predvsem kvaliteto bivanja. Predpisovali so minimalne zahteve v organizaciji in opremi, s čimer so odpravili prej običajne rešitve, kot so prehodne spalnice in slabo organizirane kuhinje.¹ In prav na mestu srečanja skrbno opredeljenih oblikovalskih standardov, nastalih kot plod namenskih raziskav, in kreativne prostorske rešitve lahko govorimo o pozitivni in aktivni, predvsem pa profesionalno odgovorni vlogi arhitekta.

Uvodni del razstave predstavlja pregled osebne in profesionalne biografije prof. Stjepanovića s seznamom projektov, natečajev, izvedenih in nagrajenih objektov. Posebna pozornost je posvečena stanovanjskemu kompleksu s spremljevalnimi vsebinami (center mestne skupnosti, otroški vrtci in šola), v blokih 22 in 23 ter objektom visokošolskih ustanov – Fakulteti dramskih umetnosti v Novem Beogradu in Filozofski fakulteti v Novem Sadu. Neke vrste zaključek razstave predstavlja kratek film, posnet posebej ob razstavi, posvečen delu prof. Stjepanovića. V filmu arhitekt, sprehajajoč se skozi ambiente svoje arhitekture, predstavlja čas njihovega nastanka in svoj načrtovalski *credo*.

Razstava na eni strani prikazuje kakovostne prostorske rešitve in jih vzporeja s sodobno produkcijo, na drugi pa prikazuje fizično stanje objektov: likovnost, materializacijo, detajle in tudi njihovo trenutno stanje po več kot štiridesetih letih od izgradnje. Avtorji razstave poudarjajo nesporne kvalitete teh arhitekturnih objektov in celot, ob tem pa odpirajo vprašanje o njihovi spomeniški zaščiti in razglasitvi za kulturno dediščino.

Jelica Jovanović

¹ V. Kulić, M. Mrduljaš, W. Thaller, *Modernism in-between*, (Berlin, Jovis, 2012), 177.

Arhitekt Aleksandar Stjepanović (1931), upokojeni profesor Fakultete za arhitekturo Univerze v Beogradu, je eden najpomembnejših arhitektov druge polovice 20. stoletja v Srbiji in nekdanji Jugoslaviji. Kot član skupine avtorjev je zasnoval nekaj najbolj znanih del lokalne arhitekture, npr. Blok 22 v Novem Beogradu in večkrat nagrajeni Blok 23, stanovanjsko naselje Banjica, Fakulteto dramskih umetnosti v Beogradu in Filozofsko fakulteto v Novem Sadu ter več manjših stanovanjskih in komercialnih objektov in enot. Sodeloval je na številnih natečajih in zgradil mnoge objekte v Jugoslaviji / Srbiji, Rusiji in Grčiji. Na dodiplomskem in podiplomskem študiju je predaval o arhitekturnem oblikovanju, na Fakulteti za arhitekturo pa je vodil studio Sinteze. Še vedno sodeluje s študenti in raziskovalci s celega sveta, ki jih sprejema v svojem zasebnem studiu; dejaven je na arhitekturni sceni Beograda in Srbije: je član strokovnih združenj, kot so Društvo arhitektov Beograda, Zveza arhitektov Srbije in Arhitekturna akademija Srbije, sodeluje na številnih predavanjih, razpravah in razstavah.

Pomembnejše arhitekturne realizacije beograjskega arhitekta Aleksandra Stjepanovića so bile leta 2019 predstavljene na razstavi v Kulturnem centru Beograda v času festivala *Beograjski mednarodni teden arhitekture/Beogradska internacionalna nedelja arhitekture – BINA 2019*. Njegova arhitektura, zgrajena med 70. in 80. leti prejšnjega stoletja, je še danes nadvse aktualna, tako v diagnosticiranju družbene problematike kot v funkciji in oblikovanju. Odlikujejo jo funkcionalnost, prilagodljivost, modularnost, tipiziranost in montažnost, ki jih je arhitekt nadgrajeval s prefinjeno oblikovanimi ambientmi – s svetlobo, strukturo, detajli ter izjemnimi kompozicijami materialov, tekstur in barv.

Avtorji razstave

Jelica Jovanović (koncept in tekst), Relja Ivanić (fotografije), Marko Kažić (dokumentarni film), Marina Dokmanović (oblikovanje plakatov)

BINA 2019

Danica Jovović Prodanović, Jelena Ivanović Vojvodić, Ružica Sarić (www.bina.rs)

Producent in organizator razstave v Ljubljani

Soorganizatorji

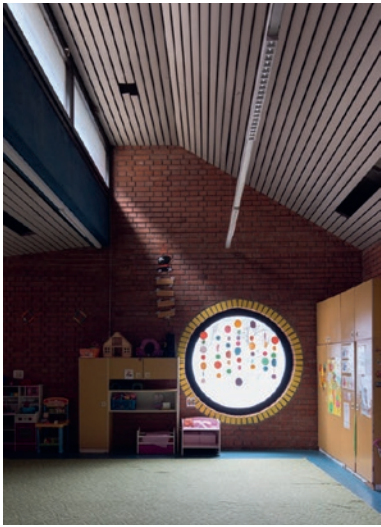

Pokrovitelji

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

01
STANOVANJSKA BLOKA 22 IN 23
V CENTRALNI CONI
NOVEGA BEOGRADA

Aleksandar Stjepanović, Božidar Janković,
Branislav Karadžić
Studio "Osnova" in Srbski inštitut
za preizkušanje materialov
Natečaj: 1968
Izvedba: 1969–1978
Investitor: Gradbeno stanovanjsko
podjetje Beograd, direkcija za gradnjo
stavb DSNO

Blok 22 in Blok 23 sta bila načrtovana kot osrednja vogalna bloka od skupno šestih stanovanjskih blokov v Centralni coni Novega Beograda. Blok 22 sestavlja niz nizkih, do sedem nadstropij visokih volumnov, medtem ko Blok 23 na robu cone označujejo visoki stolpi z enaidvajsetimi nadstropji in vmesni vodoravni bloki v desetih nadstropjih. Stanovanjske enote v teh blokih so znane kot najboljši primeri raziskovalnega dela na področju stanovanjske arhitekture in kot vrhunski dosežek tako imenovane "beograjske stanovanjske šole". Bloki so zasnovani kot celostne samozadostne urbanistične enote, v varni sredini katerih so poleg stanovanj tudi prostori za varstvo otrok – vrtni in šole, trgovine, zunanje izobraževalne ustanove, v Bloku 23 pa še prostori za srečanja najemnikov lokalne skupnosti. Ob Bloku 22 so ambulantna, bogate ozelenitve in dobro oblikovane javne površine. Stanovanja v blokih so modularne enote, večinoma montažne in zgrajene iz vidnega betona in opeke; stropi so obloženi z lesom, strehe in stene pa z bakreno pločevino. Ti materiali in barve se pojavljajo v različnih kombinacijah na vseh objektih, tako znotraj kot zunaj, in so povezovalni oziroma prepoznavni motiv celotne mikroenote Centralne cone.

02
FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE
V NOVEM SADU

Aleksandar Stjepanović, Božidar Janković,
Ljiljana Jovanović Anđelković,
Projektirni biro „Komfor“
Natečaj: 1972
Načrtovanje in izvedba: 1973–1980
Investitor: Univerza v Novem Sadu

Filozofska fakulteta v Novem Sadu v neposredni bližini reke Donave, zgrajena kot dominantna, dinamična in izrazita struktura na območju kampusa Univerze v Novem Sadu, je eden najbolj ohranjenih primerov strukturalistične arhitekture v Srbiji. Sprva so bili v stavbi predvideni Filozofska fakulteta, Naravoslovno-matematična fakulteta, Rektorat Univerze in Univerzitetni odbor, zato je bila zasnovana kot modularna struktura "raztresenih" vodoravnih in navpičnih volumnov, sestavljena iz šestih zalivov. Na koncu sta v stavbi ostali le Filozofska in Pravna fakulteta, rektorat pa je bil premeščen v ločen paviljon, kar je v prvi fazi gradnje povzročilo več sprememb. Po originalnih načrtih avtorjev je bila tako dokončana le Filozofska fakulteta oziroma zalivi A, B in delno C. Preostali del stavbe, v kateri je Pravna fakulteta, je bil z velikimi spremembami arhitekturne zasnove in materialov dokončan leta 1980. Arhitekti so stavbo zasnovali v osnovnih prostorskih modilih, ki jih narekuje preprosta mreža skeletnega okvirja v dimenziji 3,60 m. Navpični nosilni elementi – stebri, nosilne stene in pomoči so izvedeni v vidnem betonu, večina nenosilnih sten pa je zidanih z opeko; stropi so obloženi z lesom, medtem ko je zunaj poudarjen ritem strukturne fasade, na kateri izstopajo betonski "zalivi" s celostenskimi zasteklitvami v aluminijastih okvirjih.

03
FAKULTETA DRAMSKIH UMETNOSTI
V KAMPUSU UNIVERZE UMETNOSTI
V BLOKU 39
STAVBA ZA GLEDALIŠČE, RADIO
IN TELEVIZIJO

Aleksandar Stjepanović, Božidar Janković,
Mihailo Naslas
Natečaj: 1963
Načrtovanje: 1964–1968
Izvedba: 1968–1974
Investitor: Ministrstvo za šolstvo
Republike Srbije

Fakulteta dramskih umetnosti je bila zasnovana in izvedena kot del urbanistične strukture kampusa Univerze umetnosti. Zamišljena je bila kot rastoča struktura, oblikovana z dodajanjem prostorov – poslušalnice, prostora za vaje in pisarni. Ti so razporejeni v traktih in so tako del zgradbe kot enote urbanega razvoja. Fakulteta naj bi se preko trakta z dvorano, ki ima prav zato načrtovano stransko in zenitalno osvetlitev, vizualno in funkcionalno povezala sosednjimi, nikoli dokončanimi stavbami v bloku. Prepoznaven videz ji dajejo materiali – beton, opeka in les, ki izstopajo na subtilni površini tal, kiparski detajli v betonu, geometrijske plasti vzorcev iz opeke v notranjosti ter pohištvo, ki je bilo posebej izdelano in prilagojeno prostorom in potrebam Fakultete. Podobno kot za vse stavbe, ki jih je v tem obdobju zasnoval arhitekt Aleksandar Stjepanović, so tudi za Fakulteto dramskih umetnosti značilni materiali, prostorske oblike, modularna kompozicija prostora in odnos do svetlobe.